

ЦИЉ ПРОЈЕКТА.....	4
ПРОГРАМ.....	6
МЕСТА У ВОЈВОДИНИ.....	22
МЕСТА У ЖУПАНИЈИ ЧОНГРАД-ЧАНАД.....	33
ГРАДИВО.....	43
ИНФОРМАЦИЈЕ ОД ЂАКА УЧЕСНИКА.....	63

„Млади и наслеђе – традиција и будућност у прекограничном региону ”

„HERINFUTUR” пројект

/LDHUSRB/1903/33/0110/

Инвестиција у одрживу заједничку будућност

Заједничко културно наслеђе присутно је у насељима, градовима у природи и у историјским спомен парковима, уметничким, као и делима примењене уметности а обухвата и споменике, народне умотоврине које смо наследили од наших предака, приче за децу, укусна јела, дакле све по чему смо препознатљиви. Културно наслеђе је детерминанта наше личности, оно јача осећај да сви ми припадамо заједничкој европској породици. Ми смо чланови једне мирне заједнице од 500 милиона грађана. То је заједница, која поседује заједничку богату историјску прошлост и мноштво културолошких вредности, које се прожимају.

ЦИЉ ПРОЈЕКТА

Наше историјско културно наслеђе је разнолико а неговање ових вредности је у ЕУ, у суседним земљама па и у целој регији од изузетног значаја. Историјско наслеђе Србије и Мађарске је необичајено и специфично.

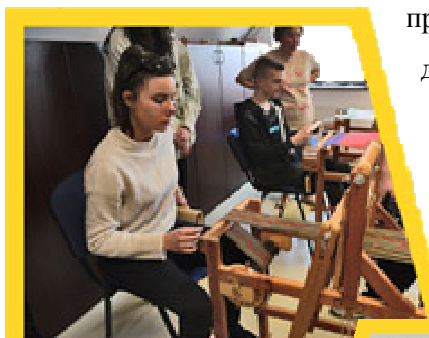

Неговање културне баштине, настале у вишенационалној заједници, међусобна комуникација и толеранција је постао средство за исказивање поштовања, а преноси се са колена на колена.

Омладина и наслеђе.

Оставштина и будућност у пограничној регији

Циљ пројекта HERINFUTURE је да културно историјско наслеђе ове прекограничне регије приближи и учини доступним омладини, која живи на простору јужне Бачке и Жупаније Чонград-Чанад, а који представљају циљну групу пројекта.

Делатност пројекта огледа се у

томе, да омладина препозна историјско

наслеђе, те да се укључи у поступак очувања и дугорочне заштите наведених вредности. Циљ пројекта: да се омладина упозна са културним вредностима и схвати значај заштите, очувања и ревитализације истих. Ово се постиже организацијом изложби, радионица на којима су приказане културне вредности јужне Бачке и Жупаније Чонград-Чанад, те организацијом путовања где омладина стиче увид у она настојања, која су усмерена ка очувању и успешној заштити културних добара. Пројект подстиче интер–културолошке програме размене и подстиче омладину, да се упознају са културно-историјским вредностима других земаља и нова сазнања поделе са својим најближима. Културно наслеђе је извориште, који се мора очувати, развијати путем иновативних метода и популаризовати. Ради остваривања овог циља и унапређења иновативних способности омладине, у оквиру пројекта, припремили смо обимне и одрживе смернице.

24.1.2022. Округли сто – Онлајн (Извођач: Партнер из Новог Сада)

Стручне дискусије и презентације, које су се чуле на округлом столу HERINFUTUR указивале су на сличности и различитости искоришћавања и очувања потенцијала, који се налазе у изграђеним културним вредностима. Било је речи и о политичкој одговорности на ту тему. По мишљењу Адама Папа, дипломираног архитекте, који је одржао предавање под насловом: „Ризици и могућности у заштити културних вредности“, људи, који се залажу за очување изграђених културних добара у овим турболентним временима, суочавају се са новим изазовима. За време државног социјализма, према грађевинарским остварењима из прошлости, владала је идеологија са негативним предзнаком, па су у име „развоја“ порушена цела насеља. Сада су дошла друга времена, која по својим карактеристикама нису ништа мање опасна од оних из прошлости. Наши савремени градови и насеља носе печат веома неповољних грађевинских и естетских тенденција, који наличју истих наносе непоправљиве штете. У претходом периоду зграде, које нису порушене, због небриге, кренуле су путем пропадања. Данас се међутим, историске грађевине преправљају. Ови поступци доводе до потпуног уништења културно-историјских вредности; садашња дограђивања и реконструкције девастираних објеката у потпуности мењају првобитни изглед и руже лик грађевине. На тај начин драстично се умањује број старих вредних историјских здања, које би се морале очувати, а повећава број хетерогених, прекомпонованих зграда, који, у визуелном смислу, изазивају дисхармонију целе улице.

11.3.2022. Сегедин – Округли сто

Округли столови, презентације, радионице, студијска путовања, програми који су организовани у склопу HERINFUTUR пројекта - пружају могућност да се омладина из Србије и Мађарске упознају са културним вредностима и обичајима сопствене, као и суседне земље.

Презентације на округлом столу:

1 - Безгранично путовање реком Тисе

Један од начина популаризације заштите и валоризације културних добара је туризам. Он служи и као метода укључивања омладине у спознају и унаређење добара.

На основу сазнања, која су стекли у оквиру програма,

омладинци су припремили веома успешне иновативне презентације на тему туристичке валоризације културно-историјских добара, и о изградњи заједничке будућности.

2 - Искуствена педагогија

Педагози су навели, да је искуствена педагогија веома ефикасан метод за унапређење иновативне стваралачке делатности код предшколске деце и основаца.

3 -Заштита културног наслеђа

Предузетници су путем квалитетних презентација приказали грађевинске стилове и пројекте, који су реалоизовани ради заштите културних вредности и њихове иновативне валоризације.

4 - Друштвено предузетништво

Приказани су нови, иновативни типови предузетништава, који носе заједнички назив: Друштвено предузетништво. Указано је на друштвени значај истих у постуку валоризације.

5 - Трезор вредности

Трезор вредности представља нову иновативну методологију. То је место, на којем су изложене културно – историјске вредности Жупаније Чонград – Чанад. Оно је коришћено и приликом реализације радионица, студијских путовања и педагошких презентација.

Радионице

Омладинци из Србије и Мађарске, учествовали су раду радионица, на којима су слушали предавања, учествовали у практичној обуци, презентацијама, а имали су прилике да докажу и своје способности на плану стваралачке делатности.

Галерија Матице Српске (Србија)

Галерија је једна од најстаријих музејских институција у Србији. Осим, што обухвата велелепну изложбу, припрема и разне иновативне програме за децу и омладину.

На активностима, који су представљали део педагошког програма, млади су били у прилици, да упознају методе и технике конзервације (статуа, слика итд.).

Наш водич је на изложби, одржао интересантно предавање о значају, мисије и поруке слика и осталих кутурних добара. На највишој етажи зграде, где се налази депо, ђацима је приказано којом техником се културна добра конзервирају и у том циљу, која средства се користе. На крају деца су посетила рестаураторске радионице, где се рестаурирају иконе старе више стотине година.

Изграђено наслеђе и његова заштита

Савремена заштита даје предност континуитету изграђеног наслеђа. Не жели зауставити развој, нити да грађевине чувамо у облику у којим се данас налазе, него скреће пажњу, да се будућност може градити само на основама прошлости, уз очување постојеће заоставштине и иновативног унапређења истог. Само поштовање континуитета може обезбедити здраву људску животну средину.

Изграђено наслеђе у пракси:

Предавање о изграђеном наслеђу

Обновљена синагога

Музеј Ференца Море у Сегедину

Мост у центру града

Креативна педагошка радионица

Претходног дана учесници су се упознали са зградама Сегедина, који су изграђени у различитим стилевима. Па су добили задатак, да осмисле један град, који би радо оставили генерацијама, које долазе. Планирање је кренуло

појединачно, па су планове сместили на једном великом картону, и на тај начин приказали слику града.

Започео је интензиван рад, који је постао још занимљивији, када су уследили заједнички задаци. И састав екипа је био интересантан: оформљене су мађарска група са 10 ученика, српска група са 8 ученика, и мешовита група од преосталих 12 учесника. Град мађарске деце одражавао је организовану целину, а српски град је представљао право уметничко дело. Српска деца су показала прави уметнички приступ. Међутим, најинтересантнији рад одвијао се у мешовитој групи, где је дошло до спајања горе наведених праваца. Ту су се сучељавала разна мишљења, али крајњи производ је ипак био најбољи!

Прави изглед градови су добили тек када су обојени. Последњи задатак огледао се у томе, да се у виду симбола оставе поруке долазећим генерацијама. Ученици су користили разне симболе, међу осталима слова и облике. Тако су настала сјајна дела - уз велико задовољство свих нас. Тог дана имали смо сјајне активности, забаву и креацију. На тај начин створила се чврста веза између ученика, па и њихових пратилаца.

Презентација трезора вредности

Мађарски трезор вредности јача јединство и националну свест. Он садржи културне вредности старе више стоина година, ту је и духовно, као и материјално стваралаштво Мађара: све што је дело људских руку, или што је створено од стране природе. Фонд националних добара проширује се и делима која припадају уставотворним националним мањинама, и Мађарима из дијаспоре. Срби су признат, уставотворни народ у Мађарској. Њихова дела из области националне културе, као и неговање истих, обогаћује фонд културних добара Жупаније Чонград-Чанад. Баштина Жупаније Чонград – Чанад, приказана на радионици одржаној 28. и 29. марта 2022. године, са дегустацијом гастрономских производа, приказали су на рад жупанијског трезора вредности, који има више од 100 експоната. Представљени су и хунгарикуми, као и системи националних вредности.

Сегедин – радионица асуре у Тапеу (Део вредности из трезора)

Тапе је једно од најстаријих насељених мађарских села и једино, где је у континуитету очувана традиција плетења рогоза (шевара). Рогоз је на овим просторима - у захвату Тисе и Мориша – већ у праисторијско време коришћен у домаћинствима. Месно становништво је у средњем веку израђивало разне производе од рогоза.

Производи од рогоза представљали су основни извор прихода

домаћинствима. Генерације су настављале традицију не само ради поштовања својих предака, него преносили су знање и умешност, и преточили је у занат.

„БАНАТ” Српско културно уметничко друштво (део трезора вредности)

Деска се налази у Жупанији Чонград-Чанад, али географски припада Банату. У том насељу, културно-уметничко друштво „Банат“ представља центар културног живота месних Срба, где се негују традиције, народни обичаји, народне песме и игре, а својој деци организована је и допунска настава српског језика, како би језик предака сачували за припаднике нових генерација. У том насељу су учесници програма и сами сели за разбој, пошто припрема тканина са националним обележјима представља сталну едукативну делатност друштва.

Чланови културно-уметничко друштво „Банат“ чувају старе технике,

мотиве не само за себе, него за и за оне са обе стране границе, као и за сву заинтересовану јавност. У програму радионице коришћени су разни материјали, као што су влакнасти материјали, дрво, бисери, глина, филц, прутући, мед, кукуруз и мноштво основних материјала. Стварање нових вредности, непосредни рад на предметима, за многе учеснике програма представљало је прави доживљај.

Study Tour

Србија Сремски Карловци и Петроварадин

Мађарски и српски ученици су посетили место на којем су се Срби и Мађари заједнички борили против Турака и где је потписан Каловачки мир. Петроварадин је други по величини одбрамбени бедем у Европи. Изградња је почела 1692. Године, и у XVIII веку била највећа и најмодернија фортификација тадашње Мађарске. Иначе, краљ Матија Корвин је на овом месту склопио савез са Венецијом ради заједничке борбе против надирајућих Турака. За време Турака тврђава је била једна од пограничних одбрамбених пунктова. Одбрану су заједнички организовали Срби и Мађари. У току је поступак пријема тврђаве на листу историјске културне баштине UNESCO. Тврђава је тренутно туристичка атракција и централно састајалиште младежи. Оно је симбол заједничке борбе против Турака. У Сремским Карловцима је потписан мировни споразум са Турском. Ту успомену чува мировно здање, које можете видети на слици, а оно се налази у збирци војвођанског тразора вредности. Сремски Карловци су данас један од центара Српске православне цркве, а представља и значајну туристичку дестинацију.

Мађарска

Бело језеро

Бело језеро, који се налази у Жупанији Чонград-Чанад, део је природног резервата Националног парка под именом Кишкуншаг. На такозваној „едукативној“ стази, видели смо богату флору и фауну овог знаменитог краја. Са торња – видиковца, који се налази поред ресторана, пружа се поглед на јато галебова, који су се населили на острву Кором. Међутим птице радо обилазе и велики рибњак Чај-језеро. На том месту је евидентирано 269 врста птица.

Едукативна стаза полази од Потиског природњачког дома. За посетиоце се

на

том месту организују пешачке и бицикличке туре.

Национални Историјски Спомен Парк Опустасер

Један од начина, да се упознамо са историјом сопственог народа је да спознамо њену историју и не заборавимо прошлост. Ово морамо поновити хиљаду пута, јер је то залога наше будућности.

Спомен парк Опустасер је место, где је одржана прва „оснивачка“ конференција с циљем стварања мађарске државе. Ово место чува и негује ту успомену последњих неколико десетлећа. Фестијева панорама (кружна слика), која се налази у Спомен парку висока је 15 метара а дугачка 120 метара. Аутори су усликали долазак Мађара на простор Панонске низије.

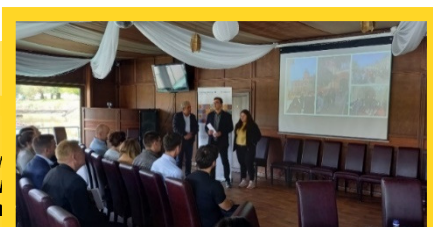
Експертска конференција

Експертска конференција одржана је у Новом Саду 20. априла 2022. године, и тим догађајем је српски партнер закључио програм. Догађају је присуствовало више од 80 учесника, који су били у прилици да саслушају мноштво интересентних предавања. Са стране мађарског партнера предавачи су били Петер Фолберт и Ана Мађар. Петар Фолберт је

говорио о правном оквиру заштите културно – историјских добара на тлу Европске уније и у Мађарској, док је Ана Мађар одржала предавање о Хунгарикумима. Предавачи српског партнера говорили су о музичким програмима, који се организују у оквиру манифестације Нови Сад – Европска престоница културе за 2022. годину. Било је речи о аудио-визуелним и осталим савременим техничким средствима, које користи Матица Српске у педагошком раду, те о изазовима, с којима се суочавају рестауратори ове чувене установе.

Затварање програма у Сегедину 26.4.2022. г.

Манифестија, на којем је окончан

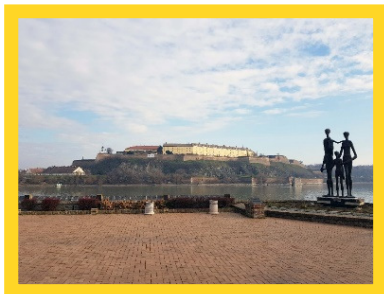
пројект HERINFUTUR одржана је на броду Тиса ривер. Међу 40 учесника били су ичланови програмског тима из Војводине, партнери сарадници из самоуправе Жупаније Чонград-Чанад, као и ђаци Грађевинско-техничке средње школе Иштван Ведреш из Сегедина. Презентацију је одржао др. Ерш Полнер, потпредседник Скупштине Жупаније Чонград-Чанад. Најпре је саопштио бројчане податке, а затим је навео сваки од програмских догађаја. На крају смо чули резиме и неку врсту визије, чија је идеја да се ова сарадња настави. На крају су говорили ђаци средње школе, који су изнели своје доживљаје са путовања и заједничких активности са својим вршњацима из Војводине.

Знамените локације са обе стране границе, које су приказане у програму:

МЕСТА У ВОЈВОДИНИ

Тврђава Петроварадин (17. век, категорија: тврђава)

Петроварадинска тврђава се назива и Гибралтаром на Дунаву. Одбранбени систем је изграђен на десној обали реке, по плановима маркиза Себастијана Вобана у периоду између 1692. и 1780. године. Територија тврђаве обухвата 112 хектара. Ово подручје одувек је било привлачно за људе, што доказује мноштво археолошких слојева. Почевши од палеолита, па до данас – присутни су експонати свих култура. У римско доба ту је стајала тврђава Касум. Тврђава се састоји од горњег и доњег града, ту се налази Сат кула, црква и манастир Светог Јураја, војна болница и напредни Фрањевачки манастир. Године 1951. тврђава је постала друштвена својина, а након обнове, важан културни центар. На тврђави се налази Музеј Града Новог Сада, Академија Уметности, Архив Града Новог Сада, а почев од 2001. године ту се одржава и Exit фестивал – највећа музичка манифестација источне и централне Европе. Текст потиче са следећег веб-а: <https://vojvodina.travel/petrovaradinska-tvrđjava-petrovaradin/>

Сат-кула (18. век, категорија: тврђава)

Међу зидинама петроварадинске тврђаве уздиже се Сат-кула, најпознатији симбол града Новог Сада. Кула је изграђена на темељима једне у 18. веку порушене куле. Пречник грађевине је више од два метра. Бројчаници, са римским бројевима, се виде према свим странама света. Особеност овог сата је, да мала казаљка показује минуте, а велика часове, како

би се тачно време видело са велике удаљености. У не тако далекој прошлости, грађани су плаћали намет за коришћења сата. Температура ваздуха врши знатан утицај на рад механизма сата, па некада касни а некада жури. Због тога су га мештани назвали "пијаним сатом". На врху грађевине налази се ружа ветров, а уместо копља – срце. Текст потиче са следећег веб-а:

<https://novisad.travel/cp/single-tvrjava/toranj-sa-satom/>

Музеј Града Новог Сада (20. век, категорија: музеј)

Музеј Града Новог Сада основан је 1954. године а спада у ред компелкских градских музеја, где су изложени предмети и документа од самог оснивања града, па до данас. Централна зграда музеја налази се на горњем платоу тврђаве на Топовњачи, или како је још зову Касарни Мамула. Изграђена је 1775. године као једносратна војна касарна. Ту се налази стална поставка под називом

„Петроварадинска тврђава у прошлости“. Она наглашава значај насеља и војног утврђења од старог века па све до првог светског рата. Постављена је и изложба, на којем можете видети експонате из грађанског живота у периоду од 18. па до друге половине 20. века. Текст потиче са следећег веб-сајта:

<http://www.novisad.rs/lat/muzej-grada-novog-sada-0>

Музеј Војводине (19. век, категорија: музеј)

Музеј Војводине је један од најстаријих и најзначајних музеја у Србији. Оснивање овог музеја започето је у Будимпешти, где је 1826. г. настала Српска Национална Збирка у Хабрбуршкој Монархији – иницијатори су били српски патриоти, који су желели

сачувати своје национално – културно благо. Истакнута личност тог доба био је Сава Текелија, мађарски племић српског порекла. Он је своју богату збирку поконио Српској Националној Збирци.

Од те збирке установљен је Музеј Матице Српске, а по окончању другог светског рата Музеј Војводине. Спајањем Војвођанског Музеја и Војвођанског Историјског Музеја 1992. године настаје данашњи Музеј Војводине. Музеј чува мноштво вредних експоната који приказују развој српских културних добара и еволуцију људског друштва на просторима Војводине у последњих осам хиљада година. Музеј Војводине данас заузима истакнуто место у дигитализацији културних добара. Поседује фото-архиву у чијим се лабораторијама обавља скенирање и припремају 3Д објекти.

Текст потича са сајта:<https://www.muzejvojvodine.org.rs>

Галерија Матице Српске (19. век, категорија: галерија)

Галерија Матице Српске, која је основана 1847. године поседује најстарију и најбогатију збирку уметничких дела у Србији. Фонд и сталну поставку, чине дела српских и војвођанских уметника почев од краја 17. века па све до почетка 20. века. Ликовна уметност 19. века, тј. класицизам, бидермајер, романтизам и реализам приказана је делима Павла Симића, Ђуре Јакшића, Новака Радоњића, Уроша Предића, Паје Јовановића и других ликовних стваралаца.

Од репрезентативних дела прве половине 20. века можете видети остварења Петра Добровића, Милана Коњовића, Васе Помиришца, Саве Шумановића, као и дела вајара Ђорђа Јовановића. Зграда Галерија Матице Српске грађена је између 1926. - 1927. године за потребе Робне берзе на основу планова архитекте Лазара Дунђерског (1881. – 1952.). Текст потиче са сајта: <https://vojvodina.travel/galerija-matice-srpske-novi-sad>

Римокатоличка црква имена Маријиног (19. век, категорија: верски објект)

На Тргу слободе између 1893. и 1895. године изграђена је неоготска римокатоличка црква имена Маријиног (позната као „катедрала“). На крају 19. века католичка заједница Новог Сада одлучила је да подигне нову репрезентативну цркву. Крајем 1891. године стара црква је порушена, па је по плановима архитекте Ђерђа Молнара изграђено ново здање. Реч је о тробродној цркви чији торањ допире до 73 метара. Она је данас највиша богомоља у граду. У цркви се налазе четири олтара. Главни олтар је оплемењен тиролским дрворезом. Прозори су украшени пештанским витражима, који осликавају поједине библијске догађаје, а ту су и грбови појединих истакнутих новосадских католичких фамилија. У цркви се налазе оргуље, које потичу из 1895. године. На том месту, одржавају се и концерти озбиљне музике на којима наступају истакнути оргулаши из целог света. Након великог пожара 1904. године црква је обновљена, а кров су покрили шестоугаоним вишебојним емајлираним цреповима.

Текст потиче са следећег сајта:<https://novisad.travel/crkve-single/rimokatolicka-zupna-crkva-imena-marijinog/>

Српска православна црква Светог Георгија – Саборна црква (19. век, категорија: верски објект)

Српска православна црква Светог Георгија – је саборни храм и налази се тик уз Владичински двор Епархије бачке. Савремена црква је једнобродна грађевина са трочланом олтарском апсидом и високим,

новобарокним звоником на западном pročелју.

Први храм на овом месту изграђен је у периоду од 1734. до 1740. године. Као и већи део грађевина у Новом Саду црква је страдала у бомбардовању са Петроварадинске тврђаве 1849. године. Храм је обновљен у периоду од 1851. До 1853. године. Првобитни иконостас, који је у време прве обнове израдио сликар Јован Клајић (1815.-1888.), замењен је новим који је осликао Паја Јовановић (1859.-1957.), један од највећих српских сликара, представник академског реализма. Унутрашњост цркве украшена је витражима што доприноси општем утиску раскоши које посетилац има, а која сведочи о богатству заједнице која је градила саборни храм.

Владичински двор Епархије бачке налази се на углу Змај Јовине и Дунавске улице у непосредној близини православне цркве Светог

Георгија – саборног храма. Први епископски двор у Новом Саду саградио је владика Висарион Павловић 1741. године у непосредној близини тек изграђене Саборне цркве. Уништен је за време петроварадинске буне. Планове за изградњу новог здања израдио је Владимир Николић, архитекта 1899. године. Радови су окончани 1901. године. Маркантни, репрезентативни Владичински двор Епархије бачке изграђен је у мешавини стилова еклектике, романике и сецесије. На тај начин фасада, на којем се налазе дво, односно троделни лукови, одаје утисак богатства и лепоте. Овај утисак још јача црвена фасадна опека. Иначе на pročелу се налази и грб установе.

Матица Српска (19. век, категорија: културна и образовна институција)

Матица Српска је најстарија и најзнаметитија културна и образовна институција код Срба. Основана је у Будимпешти 1826. године а 1964. године преселила се у Нови Сад. Оснивачи Матице Српске имали су за циљ, да очувају српску културну традицију, да је прикажу осталим народима Европе, теда унапреде општи културни ниво српског народа.

Због тога је издавачка делатност била од изузетног значаја, што потврђује и Летопис Матице српске, најстарији књижевни часопис у

свету који у континуитету излази почев од 1824. године. Библиотека и Галерија чине организациону целину Матице Српске. У данашњој згради Матице Српке налази се седиште установе, библиотека, Одељење за друштвене науке, Одељење за природне науке, Одељење за ликовне уметности, Одељење за сценске уметности и музику, Лексикографско и Рукописно одељење.

осетиоци могу видети и збирку портрета оснивача, донатора, добротворима Марице Српске. Реч је о портретима, који су насликали највећи српски уметници 19. века.

Текст потиче са следећег сајта:

<https://novisad.travel/kultura-single/matica-srpska/>

Српско Народно Позориште (20. век, категорија: позориште)

Српско народно позориште, прво професионално позориште у Срба, основано је 16. јула 1861. године. Представе су у почетку играле у неадекватном простору, у сали хотела „Јелисавета“, па је 1871. године подигнута „Грађанска дворана“ на Трифковићевом тргу, где су одржаване представе све до 1892. године и њеног рушења по налогу власти. Велепоседник Лазар Дунђерски је већ 1895. године подигао у дворишту хотела „Јелисавета“ (данас хотел „Војводина“) зграду за потребе позоришта. Сазидана је по пројекту архитекте Владимира Николића. Позориште је изгорело 23. јануара 1928. године. Све до марта 1981. године чекало се на усељење у нову, наменски грађену зграду. Данас позориште има три дворане: Велику, Малу и Камерну сцену, као и три ансамбла: Оперу, Балет и Драму.

Текст потиче са следећег сајта: <https://vojvodina.travel/srpsko-narodno-pozoriste-novi-sad/>

Карловачка гимназија (19. век, категорија: образовна институција)

Најстарија српска гимназија основана је 1791. године. Садашња зграда школе подигнута је 1891. године од прилога, који су даровали патријарх Герман Анђелић и његов брат Стеван. Карловачка гимназија је данас филолошка средња школа, где се изучавају модерни и класични језици. Текст потиче са сајта:

<http://karlovci.org.rs/index.php/2020-12-03-20-03-19/2020-12-03-20-04-35>

МЕСТА У ЖУПАНИЈИ ЧОНГРАД-ЧАНАД

Сегедински дом (20. век, категорија: црква)

Она је симбол Сегедина и најлепша црква Јужне низије. Идеја о изградњи цркве потиче из 1879. године - дакле непосредно након велике поплаве. Тада су се градски оци заклели да ће на месту трагедије изградити велелепну, до тада не виђену цркву. Одатле потиче и званично име цркве: Заветна црква. Планове за изградњу нове цркве израдили су архитекте Фриђеш Шулек и Ерне Форк. Црква је грађена

у неороманском стилу, и богато украшена. Освештена је 1930. године.

<https://szegedidom.com/english/>

**Српска православна црква Светог Николе у Сегедину (18. век,
категорија: црква)**

Срби су се у Сегедину населили у средњем веку, повлачећи се на север пред најездом Турака. Током 18. и 19. века имали су значајну улогу у трговини града и целе регије. О њиховом друштвеном статусу сведочи чињеница, да им је дозвољено, да свој храм изграде у оквиру градских зидина. У историјским списима се наводи, да су пре данашње цркве постојале још две цркве на територији града.

Према томе савремена црква посвећена Светом Николи трећа је у низу. Реч је о једнобродној цркви барокног стила освештена је 1778. године. Унутрашњост цркве урађена је према православним канонима, а централни део представља позлаћени иконостас у стилу рококоа. Ово ремек дело мајстора Јована Поповића се убраја међу најлеше иконостасе на територији Мађарске. <http://szegedtourism.hu/en/serbian-orthodox-church/>

Фестијева панорама и Национални Историјски Спомен Парк у Опустасеру (20. век, категорија: историјско спомен-место)

Уметничко дело дужине 120 метара, налази се испод куполе Ротонде. Оно је осликано 1896. године а носи наслов: Долазак Мађара. Панорама, која је дело руку Арпада Фестија и његових једанаест колега сликара, кроз спектар националне романтике, осликава: како су Мађари продрли у Карпатску низију и на који начин су освоји ове територије. Слика је тешко оштећена у другом светском рату. Рестаурација је започета у првој половини деветдесетих година а свечана примопредаја обављена је 1995. године. Од тог доба, па до данас, панораму је посматрало више милиона људи. Аутор Арпад Фести (рођен 24. децембра 1856. године у Ођали, умро 1. јуна 1914. године у Ловрану), био је карактеристичан представник академске уметности. Радио је слике махом верске и историјске садржине. А популарност је стекао овом чувеном панорамом

(1896. година). Неколико њгових дела изложено је у Мађарској Националној Галерији. <https://opusztaszer.hu/english/>

Музеј Атиле Јожефа у Макоу (20. век, категорија: музеј)

Музеј Атиле Јожефа је градска институција, коју су обновили 2008. године па своје посетиоце прима у модерном здању. На том месту можете видети изложбу под насловом: „Напорна столећа“, која говори о историјату града. Путем разних експоната и докумената приказује историјску прошлост града, разнобојну културу почев од обнове – након турских пустошења – па до преомене друштвеног система. Испред скулптуре возача Јожефа Галамба, налази се оригинални модел Форд-Т – у возном стању. Наиме овај чувени такмичар рођен је у овом граду. И да је Јосип Пулицер, истакнути амерички издавач био пореклом из Макоа, сведочи моштво докумената.

<https://www.museumap.hu/javkm>

Синагога у Сегедину (20. век, категорија: црква)

Нова синагога у Сегедину изграђена је између 1900. и 1902. године по плановима Липота Баумхорна. Она је по величини друга у Мађарској и четврта у свету. Основни стил градње је еклектика, али има елементе сецесије, маварског – медитеранског – арапског стила, барока, готике и романике. У синагоги са изузетном акустиком оргуљаша, па и извођачи популарних музичких стилова редовно одржавају концерте.

<http://szegedtourism.hu/en/new-synagogue-2/>

Градска кућа у Сегедину (19. век, категорија: јавна зграда)

Прва зграде скромнијег изгледа, изграђена је 1728. године. На њеном месту је на прекретници 18. и 19. века подигнута нова зграда, на бази нацрта Иштвана Ведреша. Темељи друге

зграде ће касније послужити као основ за садашњу зграду. Након велике поплаве, 1879 године ниво трга је издигнут а постојећа зграда је изгубила на монументалности. Стога је одлучено, да се на постојећу зграду назида још један спрат, те дода централни торањ. Преправке су обављене на основу планова архитекте Едена Лехнера и Ђуле Партоша. Необарокну градску кућу 1889. године отворио је великој свечаности сам цар Франц Јосип. Његове речи: „Сегедин ће бити лепши него што је био“ уклесане су на табли степеништа које води од главног улаза до свечане сале. Пажњу привлачи и „Мост уздаха“ тј. пролаз, који повезује Градску кућу са суседном зградом, а која је изграђена за цара и за његову свиту.

<http://szegedtourism.hu/en/city-hall/>

Музеј Ференца Море (19. век, категорија: музеј)

Музеј, који носи име писца Ференца Мора, налази се у срцу Сегедина, у непосредној близини кеја на Тиси и моста у центру града. Његова упечатљива заграда једна је од симбола града. Предворје, чији кров држи тимпанон подупрет коринтским стубовима, је симетрична конструкција, а светли зидови стварају утисак мира и спокојства. Институција је истакнути културни центар регије. Осим сталне и обновљивих поставки, у просторијама испод куполе, одвија се озбиљан истраживачки рад из области археологије, етнографије, историје уметности, историје, природних наука и нумизматике. Музеј је основан 1883. године на бази планова архитекте Антала Штејнхадта и Адолфа Ланга.

<https://moramuzeum.hu/english-francais/>

Рибарске куће у Чонграду (18.-19. век, категорија: изложбени простор)

Овај простор је од давнина удомио рибаре, кубикаше, легендарне мајсторе, али је познат и по вишестолетним народним причама и великим уловима рибе. Живот овог малог градића на простору

Лужне – низије од вајкад је у тесној вези са највећом мађарском реком - Тисом. Испред самог насеља на песковитом тлу, налазе се виногради, воћњаци, а на другом крају, поред вијугавог пута, извире ред породичних кућа. Стари део Чонграда познат је и због својих снежно-белих, једноставних кућа, око којих су власници изградили дрвене ограде. Центар града карактерише мноштво очуваних старих стамбених објеката. Основе рибарских кућа у Чонграду стари су 200 до 300 година. Тридесетседам кућа се третира, као културно–историјски споменик, и налази се под заштитом државе – без изуетка су у приватном власништву. Ове куће представљају непроцењиво благо народног грађевинарства, а оне су и чувари тајни људи, који живе поред реке.

<http://www.ertektar.csongrad.hu/web/guest/halasz hazak>

Хотел Петефи у Сентешу (19. век, категорија: позориште)

Једна од знаменитих зграда Сентеша је Хотел Петефи, који је изграђен у стилу сецесије.

План ове дивне грађевине припремио је Марцел Комор, давне 1896. године Комор је план израдио, док је учио код Лехнера, а ово је његов први пројект, које је реализован. По орнаментици се још види утицај Лехнера.

Зграда на углу, изграђена у стилу сецесије, заиста је импозантна, а осим наведеног треба знати, да је прва зграда у Сентешу, која је имала централно грејање и електрично осветљење.

<https://szentes.hu/szecesszioshaz/home.html>

Дворац Палавичини у насељу Шандорфалва(19. век, категорија: дворац)

И пре основања насеља, на овом месту је стајао такође, један дворац, који је порипадао породици Палавичини. Дворац Палавичини, који се налази у непосредној близини главног трга, усред парка, реконструисан је, и трајно је отворен за посетиоце, а поседује и рампу за хендикепиране особе које користе колица. У дворцу се могу видети разни експонати, намештај, документа, посуђе, које је коришћено у свакодневном животу племићке породице и послуге.

<https://sandorfalva.hu/portfolio-item/pallavicini-kastely/>

Део градива Пројекта HERINFUTUR, који приказује спону између разних архитектонских праваца и зграда, који се налазе у Жупанији Чинград – Чанад.

1. Радионица

1.1. Појам и значај заштите историјског наслеђа

Изглед наше средине је стуб темељац друштвеног идентитета. Добро познате улице, тргови, поједини урбани детаљи често се појављују у нашим сновима. Дакле, све је то део нашег сећања и самоидентитета. Није свеједно, шта и колико ћемо од тога очувати и предати следећим генерацијама. Битно је и то: шта ћемо додати стеченом наслеђу. Очувана

прошлост једне средине у зградама, техничким објектима, уметничким делима, нагомилано историјско благо, све су то битни потенцијали друштва, чак и у случају, да се њихов утицај осети посредно.

Дела и остварења из прошлости и данас везују грађевинске продукте за исто тло и поред честог индивидуалног устројства савременог света; када се загубе носиоца *genius loci*, пропадају вредности, које се не могу надоместити некаквом лажном архаичношћу, дакле изграђена добра ће бити оригинално стара тек кад заиста остаре.

Савремена заштита изграђеног историјског наслеђа даје предност континуитету:

„Ово стајалиште истиче оплемењивање већ постојећег, наспрам оних тенденција, које траже само ново. Не захтева од нас, да зауставимо напредак, и да све очувамо у стању у каквом је данас, него наводи, да будућност израста из корења прошлости. Дакле, наслеђе се мора очувати и унапредити, јер само поштовање континуитета може резултирати здраву људску средину. Није битно, који ћемо слој наше историјске прошлости брисати, уништити, тај поступак ће имати за последицу кризу идентитета. Основа сваке праве културе је поштовање предака“

(Тамаш Међеши)

1.2. Тематика заштите историјског наслеђа (објекти, односно скуп објеката, који су створени свесном људском делатношћу ради обликовања животне средине)

1.2.1. Археолошки споменици

Када говоримо о археолошким споменицима обично мислимо на предмете, или објекте, који се налазе испод површине земље, или су откривени, спознати, међутим још нису конзервирани, третирани, свременим средствима или уређајима. Мађарска историографија сматра да су археолошки споменици предмети, или објекти, који су доспели у земљу до краја ослободилачког покрета под вођством Ракоција (1711. година).

1.2.2. Грађевине

Грађевине су наменски, по правилу надземни објекти, са више просторија, који су плод техничке активности.

1.2.3. Инжењерска дела (грађевине)

Објекти без просторија, који су створени захваљујући техничком активношћу.

Пример: Ходмезевашархел – „Камени зид”, Миндсент – Курца – бродска преводница, Бекешшамшон – Турски мост

1.2.4. Уметиничка дела

Немају просторије а плод су уметничког рада, нпр. Јавне скулптуре, зидне фреске, сакрални мали споменици, распећа итд.

Пример: Сегедин – Скулптура Дугонича, скулптуре на тргу Сечењи, Капија хероја (слике Вилмоша Аба-Новака)

1.2.5. Баште, паркови

Зелене површине, нпр. паркови, паркови око двораца, паркови око установа, арборетуми, гробља итд. који су створени свесном људском делатношћу.

Пример: Деска – Парк око дворца, Нађмангоч - Парк око дворца, Опустасер – Парк око дворца, Сентеш – Парк, Ходмезевашархел – јеврејско гробље.

1.2.6. Збир претходних објеката, заштита територије

Осим заштите појединачних објеката веома је важно, да се штити и њихова непосредна околина, пре свега на просторима, где је опстало више заштићених објеката. Предмет територијалне заштите могу бити делови градова, стамбена насељ, улице, делови улица, посебности структуре насеља.

Пример: Чонград – Стари град, Сегедин – Центар града, Ходмезевашаархел – Сушан

1.2.7. Пајзажи

Савремена заштита историјског наслеђа доспела је и до заштите пејзажа, који су створени људском руком (нпр. Токајско виногорје). У Жупанији Чонград – Чанад тренутно немамо заштићених пејзажа.

1.3. Карактеристични типови објеката у поступку заштите наслеђа

Приказане заједничке категорије се могу и даље делити, и то на бази вредности предмета заштите у прошлости, или садашњости. Један објекат се може убрајати у више категорија.

1.3.1. Стамбене зграде

Појединачне, или колективне зграде за становање (породичне куће, виле, зграде за изнајмљивање, вишеспратнице).

Пример: Сегедин – Кућа Унгер – Мајер, Ходмезевашархел – приградска кућа

1.3.2. Јавне зграде

Зграда или, институција где се обављају друштвене функције (објекти образовних институција, управне зграде, библиотеке, банке, музеји итд.).

Пример: Сегедин – Музеј Ференца Море, Ходмезевашархел – Штедионица, Ходмезевашархел – Образовни центар

1.3.3. Сакралне успомене

Зграде, грађевине, које су подигнуте ради вероисповести (цркве, капеле, манастири, гробља, калварије, распећа, итд.)

Пример: Сегедин – Дом, Сегедин – Синагога, Сегедин – Црква у доњем граду, Кишзомбор – Ротонда, Апатфалва – Статуа Непомуки Св. Јована

1.3.4. Репрезентативне грађевине, или комплекси зграда

изграђених у доба феудализма, или у раној фази капитализма, као стамбен објекти друштвене елите (замкоми, дворци, палате, тврђаве, виле)

Пример: Ходмезевашархелъ – Летња резиденција Карољиевих, Ходмезевашархелъ – Ладаљска кућа Кењерејевих, Шандорфалва – Дворац Палавичини, Опустасер – Дворац Палавичинијевих

1.3.5.Индустријски споменици

Зграде и грађевине, које служе некој од специјалних технологија (радионице, фабрике, млинови, саобраћајни објекти, итд.).

Пример: Ходмезевашархелъ – Млин - Хиве, Ходмезевашархелъ – Ветрењача - Ержебети, Сегедин-Кишкундорожма – Ветрењача, Ходмезевашархелъ - Циглана

1.3.6.Пољопривредно грађевинарство

Зграде и грађевине, које служе специфичним пољопривредним технологијама (биљна производња, узгој стоке, узгој дивљачи, итд), а могу бити мајури, силоси, штале, објекти за смештај стоке под ведрим небом, итд.).

Пример: Опустасер – Мајур Хатхази, Кишзомбор - силоси

1.3.7.Одбрамбени објекти

Пре свега, али не искучиво, зграде и грађевине, војно-одбрамбеног карактера (тврђаве, шанчеви, шуме, одбрамбени фортификациони системи, одбрамбени бедеми око цркава, итд.)

Пример: Сегедин – Тврђава, Ходмезевашархелъ – одбрамбени зид поред реформатске цркве, Сегедин – Јужни – гранични одбрамбени систем (Титови- бункери)

1.3.8. „Народне” грађевине

Дефиниција се у поступку заштите културног наслеђа перманентно мења. Реч је о кућама, зградама и грађевинама, који служе сеоском начину живота - дакле може бити свака од горе наведених објеката.

Пример: Ходмезевашархељ – Сеоски музеј, Ходмезевашархељ – Салашарски музеј Копанчи, Закањсек – народна стамбена кућа, Чинград – Стари град, Апатфалва – стамбена кућа

1.3.9. Рушевине

Остављене зграде, или делови зграде без функције, чији је садашњи визуални изглед настао, као последица пропадања.

Пример: Сегедин – рушевина цркве у Сиригу, Ходмезевашархељ – рушевина цркве Чоморкањи, Опустасер – рушевина манастира.

2. Историјско наслеђе са ширег простора Жупаније Чонград – Чанад I.

2.1. Еволуција ширег окружења Жупаније Чонград – Чанад. (узимајући у обзир мађарска и универзална становишта)

2.1.1. Баштина народа који су живели на овом просторима пре доласка Мађара (питање кургана, земуница и Partiscum-a)

Први, од данас постојећих споменика свесне људске делатности на овим просторима из касног бакарног и раног бронзаног доба су кургани, земљишна утврђења и земунице. Пирамиде од земље подизали су се

изнад гробова истакнутих личности родовског савеза, али су пронађени и такви кургани, који нису скривали гробнице – вероватно су послужили другим, култним циљевима.

Стварање прилично великих хумки, на датом нивоу техничких способности, представало је велики изазав и ангажман целе заједнице. Због тога на ове објекте гледамо са пуно поштовања, јер су плод великог напора наших далеких предака. По неким сазнањима, у римско доба на месту сегединске тврђаве стајала је војна стражара, иако овај простор никад није био део Римског Царства.

Експонати, који су пронађени приликом рушења бедема, открили су присуство римске цивилизације. Дакле, могуће је да су римљани овде боравили, али то се са сигурношћу не може тврдити. Не може се доказати ни то, да је – по Птоломеју - један од барбарских градова (барбарикума), био на простору Сегедина.

2.1.2. Романика

Романика, на тлу Мађарске, покрива период развлашћивања Арпадовића. Овај стил је од краја XII па до окончања XIII века полако препустио примат готици. На јужним границама, па и на тлу садашње Жупаније Чонград – Чанад, осетио се веома јак утицај византијске културе. Међутим, он је са пропадањем царства полако слабио, тј. губио на значају. Најзначајнији грађевински центри тог доба, били су поред реке Мориш, где су пролазили каравани, носећи со (нпр. тада је изграђена ротонда у Кишзомбору). Карактеристичне зграде романике били су родовски манастири, од којих је неколико егзистирало у жупанији (Сер,

Елеш, Темпеш, Дорожма). Тада је изграђена и мрежа малих, једноставних цркава. Нажалост успомену на те објекте можемо пронаћи само испод земље, у виду темеља (Чоморкањ, Фабианшебешћен, Ечер, Сириг).

2.1.3. Рана појава француске готике у Мађарској (стубне статуе из Сермоноштора)

Готика отвара нови лист у историји архитектуре и грађевинарства; уметнички правац се у потпуности одваја од устаљених класичних форми и постаје ново средство изражавања средњовековних људи. По једним истраживачима, основна карактеристика готике је преломљени лук, међутим мого већи значај придаје се скелетној конструкцији, која је послужила као инспирација архетектама чак из новијег доба. За време краља Беле III Арпадовића - а захваљујући његовим тесним везама са француским двором - готика се током XII века почела ширити и код нас (дворска капела у Естергому). Готика стиже и на низију, и то за време владавине Андрије II у виду стубних статуа из насеља Сермоноштор. Према томе, жупанија је јако брзо доспела под утицај савремених светских трендова, захваљујући одличним везама владајуће властеле из Бор-Калан родовског савеза – који су са двором неговали добре односе.

2.1.4. Готика

Готика је до краја XIII века истиснула романику, мада су поједини елементи оба стила још дуго времена коегзистирали. Ово се најбоље може видети на олтару цркве у насељу Тапе. У том добу почиње

издизање градова и трговачких градоца из села, па тако се уздигао и Сегедин, град са тврђавом и национални центар за дистрибуцију соли. У средњем веку Сегедин се састојао од три, мање-више самостална департмана. У центру се налазила црква Светог Димитрија, која је послужила и као седиште главног деканата. Захваљујући несметаном развоју града и финансијској моћи становништва цркву су перманентно проширивали. Како се претпоставља, у коначној изведби имала је велики олтар са два источно оријентисана торња изграђена у стилу позне готике. Почев од XIV века Просјачки редови постају детерминантни градитељи друштва, чија велика црква у доњем граду Сегедина и данас проповеда сиромаштво и пуритански начин живота по Светом Фрањи. Из осталих градова и села овог поднебља остало је јако мало материјалних добара из тог времена. Међутим, поједине рушевине, сведоче о значајном проширењу цркава (Сириг, Чоморкањ).

2.1.5.Ренесанса

Ренесанса, која је поново открила остварења класичне културе, у Мађарској појавила се крајем XV века – за време владавине Матије Корвина. Она је до нас из Италије доспела пре него што је стигла до других држава Европе. Изван краљевског двора проширила се почетком XVI века, кад су се већ и грађанске куће градиле са ренесансним елементима. Претпостављамо, да је тако било и у Сегедину. Ренесанса није оставила свој траг у жупанији Чонград-Чанад. Међутим, током археолошких ископавања унутар тврђаве и са одбрамбеним зидовима опасаном дворцу у Сегедину, пронађени су разни предмети, који припадају том уметничком правцу.

2.1.6. Барок

Позна ренесанса, почев од друге половине XVI века – преко маниризма - прешла је у рани барок. Неки сматрају, да је основна карактеристика барока примена украса што инспирише нове покретачке снаге, међутим правац је у архитектури – у односу на претходне - донео сасвим нов приступ у планирању и изградњи. Основне грађевинске јединице барока нису ушорени објекти, него елементи, који указују на јединство и заједништво. Барокна култура у Мађарској у уској је вези са настојањима против-реформације католичке цркве, и уздицањем аристократије верне бечком двору. Због тога су њени сачувани објекти пре свега сакралне и резиденцијалне грађевине, цркве и дворци. Верујемо да је у жупанији Чонград-Чанад, најзначајнија грађевина подигнута у стилу барока, порушена црква Светог Димитрија. Уметничке вредности ове цркве признате су крајем XIX века, тако што су је прогласили културним спомеником. У то доба, барокна дела још нису важила за продукте, који завређују статус културног споменика.

2.1.7. Класицизам

До краја XVIII века, барок је изгубио на снази, а уздигао се „барокни класицизам“, или Коп правац, како га неки називају. Тада су били на врхунцу стваралаштва „прави мађарски“ уметници, нпр. Јакаб Фелнер, или Иштван Ведреш из Сегедина. У нашој жупанији класицизам је изнедрио мноштво стамбених зграда. Архитектонски објекти су једноставни са поједностављеном декорацијом, имају троугласте

штитове, равне и чисте линије и употребљавају стилске античке стубове. Међутим устаљена архитектонска решња у стамбеној изградњи овог уметничког правца на нашем простору, у пуританској, грађанској средини, немају низове стубова и портикусима украшена pročelja. Ти елементи су, међутим присутни код јавних и сакралних зграда (Мако Жупанијски дом).

Класицизам у грађевинарству карактерише масивност, велики зидни простори, а отвори су мањи него у претходном периоду. Њихова локација на згради утврђена је класичном грађевинском методологијом старих мајстора. Исто важи и за детаље, који се према основи односе у одређеној пропорцији, због тога се сматра, да је архитектура тог доба хармонична.

2.1.8. Романтизам

Од средине XIX века, уместо класицизма наступа доба романтизма. То се међутим одражава само у појединим детаљима, код украшавања прочења. Тада се јавља нови грађевински материјал – ливено гвожђе. Новости романтике угледају се у томе, да уместо монотоног редефинисања класицизма, аутори се окрећу према разноликом свету средњег века. Грађевинарство романтизма карактерише такозвани Тудор-стил, који користи енглеске готске елементе, правећи на зградама украшене ободне и торњеве. (Сегедин, Црна кућа)

2.1.9. Еклектицизам (Обнова Сегедина)

Под утицајем економског развоја, као резултата Погодбе почињу промене и у архитектури – појављује се правац еклектизма. У градовима, који су се називали „грађанским срединама“ под утицајем капитализма настаје слој имућног становништва, који сходно својој економској моћи, предузима и неке спекулативне радње.

Еклектицизам у Сегедину узима маха по истеку 1870. годубе у поступку обнове након велике поплаве. Период, који почиње 1880. године сматра се врхунцем раног еклектицизма у целој држави. Пуни назив овог уметничког правца: историјски еклектицизам, детаљно описује његове карактеристике, тј. избор разних елемената историјских правца, који се, унутар једне зграде, могу чак и мешати. Основни тон раног еклектицизма потиче из „италијанске“ односно тосканске и ломбардијске архитектуре. Дакле, изглед града веома је сличан градовима ренесансне Италије, односно изгледа, како су их у XIX веку на овим просторима замишљали.

Карактеристика „италијанске“ ренесансе су масивност и правилан ритам отвора, као и строга примена правила формата из класицистичке архитектуре. Украси су израђивани од малтера и гипса.

Масовну примену елемената еклектицизма омогућили су јефтине материјали – гипс и малтер – те доступност разних књига, у којима су наведени шаблони за фасаде. Сваки од елемената за украшавање се могао унапред набавити. Радници на грађевини, почев од израђивача шалунга, па до зидара унапред припремљене елементе су по инструкцијама слагали једне поред друге – водећи рачуна о датој форми.

Италијанска „неоренесанса“ је представљала пример и инспирацију за изградњу, пре свега стамбених објеката, и тако је било све до прве трећине XX века. Међутим, репрезентативне зграде, финансијске установе, хотели, зграде за изнајмљивање захтевали су лепши, а пре свега јединственији изглед фасаде. Због тога, у последњој четвртини XIX века, пажња грађевинара усмерена је према француској ренесанси, која је очувала више традиција из срењег века и мање је обраћала пажњу на класицистичке обавезујуће форме. Примери зграда, које носе обележја француског класицизма XVI века, без изузетка имају разноврсне кровне конструкције, павиљоне, торњеве што их чини веома упечатљивим.

При крају еклектицизма, истаживања архитеката довела су до поновног открића старих стилских праваца, па је повећана употреба неоготски, неоромански и необарокних елемената.

2.1.10. Сецесија

Обавезујуће форме еклектицизма, и стеге које су биле карактеристичне за

правац класицизма представљали су уски простор за архитекте, који су тражили начин савладавања препрека. Та настојања, на прелазу из XIX у XX век, резултирала је покретом сецесије. Прве стилске ознаке се примећују већ у првој фази изградње Сегедина након велике поплаве – и то захваљујући архитекти Едену Лехнеру.

„Умерени“ правац сецесије до краја је остао на темељима еклектицизма. Новине су настале код детаља и фасадној орнаментици. Ове зграде изграђене су на преласку између деветнаестог у двадесети век, за време великог економског процвата који је трајао до избијања првог светског рата. Споменути стамбени објекти су по свим критеријима надвисили претходне грађевине. За фонд стамбених зграда из тог периода важи констатција „пажљива“ сецесија, која се материјализује у детаљима фасада, стварајући бизарне форме и слободних решења. При томе, основна грађевинска структура се не мења.

Поједини уметници су међутим, сматрали да до пуне стваралачке слободе могу доћи само, ако прекину сваку везу са историцизмом. У делиме Едене Лехнера и његових пратилаца, класична грађевинска пластика има мању улогу, а придаје се већа пажња зидним равнинама, који се украшавају мађарским мотивима.

Најпознатији грађевинац сегединске сецесије био је Еде Мађар, који је прекинуо сваку везу са традицијама, поделивши прочеону равнину, стварајући таласасту површину, на којем је насликао цветне мотиве (Сегедин, Рек – палата). Еде Мађар је под утисцима, које је стекао путујући Европом, постао еминентни домаћи представник бриселског Виктор Хорта сецесионог правца.

Други знаменити архитекта, поред већ споменутог Мађара, био је сегединац Ференц Ј. Раихел, чија делатност представља спону између грађевинског историјата Сегедина и Суботице. На његовим зградама можете видети карактеристичне мађарске, али и светске мотиве.

Сецесија је прекинула сваку везу са утврђеним универзалним формама и решењима из претходних периода. Истицала је посебност - као један од главних циљева, а често су коришћено традиционални сељачки мотиви. Највећи број историских споменика из области грађевинарства који носе обележја народног грађевинарства, могу се видети у делима Кароља Шоша у Ходмезевашархељу.

2.1.11. Модернизам, art deco

Након сецесије, у периоду између две светска рата, наступа доба модернизма, који се још назива Баухаусом. Негира стилске елементе претходних праваца, за које сматра да су имали за превасходни циљ украшавање, те проглашава нови такозвани „конструкционизам“.

Један део обновљених грађевинских форми налази свој пут и у грађанској стамбеној изградњи. Међути, на тим објектима нема оног заноса и иновативности, који истиче револуционарни Баухаус. На тај начин, као компромис између класичног и новог, настао је уметнички правац, који називамо „art deco“. Овај стил је спојио традиционални метод изградње високих кровних конструкција и авангарду савременог кубизма – што се задњег тиће, без преузимања идеолошке друштвене одговорности. У период након 1930. Године, овај стилски правац је доминирао и оставио своја обележја на највећем броју истакнутих

грађевина у жупанији Чонград-Чанад. Ове куће су одређивале изглед великог броја улица, од којих данас многе не постоје. Успомене на овај правац су веома важне, јер показују како се архитектура прилагођава градском историјском амбијенту, чак и са најједноставнијим, скоро „безалатним“ дизајном.

2.1.12. Савремени социјалистички - рализам

Након другог светског рата, за време владавине Ракошија, наметнути стил архитектуре био је социјалистички реализам. Скраћено се називао и „соц-реализмом“. Зграде, које су подигнуте у том стилу носила су обележја класицизма, карактеристичног за мађарску унутршњост. Архитектуру социјалистичког доба многи поистовећују са панелима, насељима који су изграђени индустријском технологијом и пропадањем традиционалних градских амбијената. Очигледно, дошло је до мноштва интервенција, међутим из данашње перспективе том времену не можемо дати само негативни предзнак. Као у свим историјским моментима, и за време социјализма су радили многи истакнути стручњаци, преузимајући одговорност за своја остварења. Није случајно мноштво зграда и објеката из друге половине XX века заштићено, или је проглашено заштићеним уметничким делом (нпр. Ходмезевашархел, Образовни Центар Петефи).

Српске и националне традиције (цркве, стембене зграде)

Културу грађевинарства Жупаније Чонград – Чанад оплемењују и чине разнобојним традиције националних мањина – пре свеса Срба – који живе на овом простору. Без обира, што се националне карактеристике

више не примећују у свакодневној стамбеној изградњи, оно се види на сакралним објектима и њиховим окружењима. Посебност сакралне архитектуре жупаније представљају православне цркве. Њихова спољашност се често не разликује од западних цркава, међутим – због различитости литургије – унутрашњи простор је сасвим другачији. У православним црквама, наиме постоји иконостас – који је од посебног значаја за саму литургију.

У градовима Жупаније Чонград – Чанад, у доба барока, Срби (Сегедин) и „Грци“, који си одиграли значајну улогу у балканској трговини, градили своје цркве (Сентеш, Ходмезевашархењ). Касније су и у мањим насељима грађени православни храмови, који су чак и у другој половини XX века конквентно пратили уметнички правац закаснелог барока (Ујсентиван).

Најпознатији, а са становишта историје уметности најзначајнији споменик Сегедина је Српска православна црква у центру града. Налази се у непосредној близини Дома, а изграђена је у периоду између 1773. и 1778. године. Барокни торањ, поред огромног торња цркве испред ње, упечатљива градска знаменитост. Прочеље краси барокни конкавни лук, који нажалост због уског простора испред ње не може у потпуности доћи до изражаја. Равни зидови са стране објекта настали су у другој половини XX века, након одстрањивања елемената еклектицизма и необарока.

А Сиригу, захваљујући националном саставу становништа, за време владавине барока изграђене су две цркве. Српска православна црква, која је имала и одбрамбене бедеме, подигнута је 1779. године на једном узвишењу. Данас зградом доминирају мотиви еклектицизма. Преко пута

паравославне цркве налази се католичка богомоља, па те две цркве – једна наспрам друге – представљају карактеристичан приказ насеља.

Савремени карактеристични прогљеми заштите историјског наслеђа

Док смо 60. – 80. година изглед наших насеља бранили од стамбених зграда са косим крововима и неумесним лођама, данас прети опасност од настанка малог Холивуда или Дизниленда. Пре промене друштвеног система имали смо такозване редне стамбене зграде, „мноштво дупликата“ а након тога, у складу са јачањем финансијске моћи становништва, подигнуте су луксузне зграде, које прате „амерички стил“. Градили су и по немачким и аустријским каталозима објекте, који се никако не уклапају а наш традиционални амбијент.

У овом поступку, који ружи изглед насеља, нису учествовали само приватници, него и јавни сектор. У целој земљи су наручивали објекте, који се никако не могу уклопити у амбијент насеља. Да проблем буде још већи, ту су и црвено-бели телекомуникациони торњеви - како би се добро видели из даљине.

Клима и национално историјско наслеђе

Заштита културне баштине данас се суочава са многим проблемима. Највеће опасности прете са стране оних интервенција, које су предузете из климатских разлога, реч је о:

- спољашњој топлотној изолцији зграда, што доводи до масовног уништавања историјских фасада,

- промена врата и прозора, када се уместо дрва користе јефтине, безлични пластични материјали, који руже прочеље зграда,
- масовна уградња сунчаних колектора, и клима уређаја, који неповратно уништавају историјски изгле традиционалног насења.

Повратне информације ђака из Војводине, учесника пројекта **HERINFUTUR**:

Алма Боршоди – 10. А

Јако ми је драго, што сам учествовала на овом излету, јер смо посетили лепа места и видели интересантне ствари. Мени се највише допала Петроварадинска тврђава, пошто сам тамо чула мноштво – за мене интересантних ствари. Јако ми се допала и дивна гимназија а у Сремским Карловцима.

Бригита Сич - 10. А

Цркве и школе, које смо посетили, биле су дивне, као и градови. Сусрели смо се са мноштвом пријатних људи - упознали смо се. Цело друштво, атмосфера и програми су били добри. Највише ми се допала Петроварадинска тврђава. Јако је лепа цела грађевина, па и околина. Сретна сам, што сам могла кренути на тако лепо путовање.

Јазмин Игаз – 10. А

Допало ми се тих три дана, јер смо посетили много лепих места. У Србији смо махом посећивали верске институције а у Мађарској природни простор. У Србији, били смо у Новом Саду, па на Петроварадинској тврђави. Лепо је било и у Сремским Карловцима, где су нас примили у најстаријој српској гимназији. У Мађарској лепо сам се осећала у Националном Парку Опустасер, где је изложена Фестијева панорама. Осим програма и друштво је било јако добро.

Кинга Куручаи – 10. А

У Србији посетили смо неколико историјских здања, међу осталима и Петроварадинску тврђаву. Било је спектакуларно и веома интересно. Програм је добро организован, све се одвијао, као по лоју. И са смештајем сам била задовољна. Све у свему, уживала сам тих дана.

Георгина Сево – 10. А

По мени ово је била добра прилика да се упознамо са ђацима из Србије, који су нас лепо прихватили у Сремским Карловцима. У том граду и у Новом Саду имали смо прилике да се упознамо са Српском историјом – што ми се допало. Они су упознали један део Мађарске – надам се да су и они уживали.

Атила Адам Козма – 10. А

Било је јако интересно спознати градове у Србији, бити на Петроварадинској тврђави, у граду Новом Саду, видети дивне зграде, школе, цркве и стећи сазнања о културној историји тог подручја. Мени се још допао и фестијева панорама у Опустасеру.

Шандор Шурањи – 10. А

Било је лепо оставити свакодневницу и отићи у иностранство. Видео сам много интересантних ствари - пре свега у Опустасеру. Било је лепо провести три дана са својим друговима из разреда.